

Riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott

Ärende: Svenska Finlands folktings yttrande till riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott om RP 16/2018 rd

Hänv: Utskottets inbjudan till Folktinget gällande hörande av sakkunniga samt skriftligt yttrande 4.4.2018

UTLÅTANDE

Svenska Finlands folkting tackar för möjligheten att lämna ett utlåtande gällande regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om kundens valfrihet inom social- och hälsovården och till vissa lagar som har samband med den. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning till de frågor som berör de språkliga rättigheterna.

Allmänt om de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården

I nuläget tillgodoses inte invånarnas grundlagstryggade rätt till social- och hälsovård på svenska och finska enligt lika grunder. Bristerna har lyfts fram i Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen (2006, 2009, 2013 och 2017) och i internationella expertbedömningar, såsom Europarådets expertkommittés rapport om tillämpningen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (2012) och rapporten av Rådgivande kommittén till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (2016).

Det råder alltså inte jämlikhet mellan språkgrupperna inom social- och hälsovården och bristerna bör åtgärdas inom ramen för social- och hälsovårdsreformen. Valfrihetslagstiftningen tillsammans med den övriga lagstiftningen inom social- och hälsovården bör skapa grunden för en servicemarknad som fungerar väl i de demografiskt och språkligt sett mycket varierande förhållandena i landskapen. För att den faktiska jämlikheten mellan finskspråkiga och svenskspråkiga ska garanteras när servicen organiseras krävs det att de språkliga rättigheterna tillgodoses i praktiken.

Folktinget konstaterar att det är absolut nödvändigt att man kan skapa sig en realistisk bild av hur de språkliga rättigheterna kan tryggas inom ramen för den aktuella lagstiftningen. Konsekvensbedömningen, särskilt vad gäller bedömningen av tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna, är enligt Folktinget inte tillräckligt grundlig. Detta gäller särskilt konsekvenserna av regleringen kring kundsedlar och personlig budget, vilka inte över huvud taget analyserats. Med hänvisning till riksdagens grundlagsutskotts betänkande GrUB 1/2010 rd, påpekar Folktinget att en noggrann bedömning av de språkliga konsekvenserna borde ha gjorts före propositionen lämnades till riksdagen. Det är avgörande för att utreda

huruvida reformen garanterar språkgruppernas faktiska möjligheter att få tjänster på eget språk.

Befolkningens hälso- och välfärdsskillnader och jämlik tillgång till service

Valfriheten kan på sina håll, och speciellt i tätorter, förbättra tillgången till service och det gäller också tillgången till svenskspråkig service. Men i Finland är en betydande del av befolkningen bosatt på områden som inte är värst attraktiva för privata serviceproducenter. Det finns en betydande risk för att privata vårdproducenter primärt kommer att intressera sig för medelstora och större befolkningscentra och därmed är glesbygden och den språkliga minoriteten mindre intressant, vilket kan innebära att en betydande del av den svenskspråkiga befolkningen riskerar att inte omfattas av någon valfrihet. I större tätorter bor den svenskspråkiga befolkningen utspritt och också här kan därför den svenskspråkiga befolkningen anses bo i "glesbygd".

För befolkningen som är bosatt på glesbygden och för vilka det inte finns intresserade serviceproducenter kan situationen bli problematisk. Då landet är glest befolkat är det av största vikt att landskapet har en tydlig skyldighet att erbjuda social- och hälsovårdsservice för de delar av landskapen som inte är intressanta för privata serviceproducenter. En av reformens grundläggande målsättningar, en jämlik tillgång till vård som inkluderar valfrihet, kommer knappast att uppnås för en betydande del av den svenskspråkiga befolkningen.

Tillgången till vårdpersonal med kunskaper i svenska är begränsad inom ett flertal yrkesgrupper vilket utgör ett problem redan idag. För att valfriheten så långt som möjligt ska förverkligas också på svenska förutsätts att det finns tillräckliga personalresurser inom serviceproduktionen både hos landskapets affärsverk. Det föreligger en risk att bristen på t.ex. svenskspråkig personal inom socialvården kan hämma serviceproduktionen på svenska då de kommunalt anställda socialarbetarna övergår till landskapets affärsverks tjänst och det inte finns tillgänglig personal för social- och hälsocentralerna. Folktinget anser därför att frågan bör utvärderas också ur ett utbildningspolitiskt perspektiv så att tillgången till svenskspråkig vårdpersonal tryggas.

40 § Språket för direktvalstjänster

Regeringens proposition

Enligt propositionen till landskapslag och lag om ordnande av social- och hälsovård är landskapet tvåspråkigt då det i landskapet finns tvåspråkiga kommuner eller enspråkiga kommuner med olika språk. Detta utgör jämfört med nuvarande kommunalt baserade system en geografisk utvidgning av vissa språkliga rättigheter. Vad gäller social- och hälsovårdsservice, närmare bestämt direktvalstjänster, är skyldigheten att producera tjänster på båda språken ändå begränsade till tvåspråkiga kommuner. Dessutom har man infört ytterligare en begränsning i form av ett undantagsförfarande som medför att producenter som kan visa att områdets kunder har tillgång till andra servicealternativ och därmed kan utnyttja sin valfrihet, kan bli undantagna skyldigheten att producera service på kommunens

båda språk. Bestämmelsen är särskilt problematisk med tanke på ett jämlikt tillgodooseende av de språkliga rättigheterna.

Folktingets kommentarer

Språklig indelning:

Social- och hälsovårds- och landskapsreformen flyttar över ansvaret för ordnandet av service från kommuner till landskapet. Reformen innebär att kommunerna helt och hållet fritas från alla typer av uppgifter och ansvar vad gäller social- och hälsovårdstjänster. Kommunen är alltså framledes en irrelevant aktör i fråga om denna service. Därför har man följdriktigt definierat landskap som innehåller tvåspråkiga kommuner eller både enspråkigt finska och svenska kommuner som tvåspråkiga landskap. Tvåspråkiga landskap har skyldighet att ordna service på både svenska och finska.

I den föreslagna 40 § 1 mom. har man ändå valt att låta de språkliga rättigheterna utgå från kommuntillhörighet. Till denna del är bestämmelsen problematisk. De grundrätts-, författnings- och förvaltningsrättsliga följderna av bestämmelsen bör utredas grundligt. Folktinget hänvisar till regeringens proposition 92/2002 med förslag till ny språklag, sid 8. Enligt nämnda proposition är utgångspunkten den att språkliga rättigheter kan begränsas t.ex. regionalt så länge jämlikhetsprincipen inte kränks. Detta bör beaktas.

Undantagsförfarande:

Undantagsförfarandet i 2 mom. utgör likt stadgandet i bestämmelsens 1 mom. en betydande begränsning av valfriheten för den svenskspråkiga befolkningen och Folktinget anser att bestämmelsen kräver särskild uppmärksamhet och noggrannhet eftersom tillämpningen av bestämmelsen i praktiken starkt styr de svenskspråkiga vårdmarknaderna. Bestämmelsen är allmänt formulerad och innehåller odefinierade termer som kunde tillämpas fritt i landskapen.

Enligt momentet kan undantag beviljas om det finns andra producenter inom samma område. Med tanke på tillgången till service är det självfallet avgörande exakt hur man definierar termen "område". I detta skede finns dock ingen definition att tillgå, varken i lagtexten eller i bestämmelsen motiveringar. Därmed går det heller inte att ta ställning till bestämmelsens följder för serviceproduktionen.

Vidare hänvisar man i momentet till att ett krav för att undantag ska kunna beviljas är att kunden inom området på lika villkor har tillgång till andra producenter så att kunden kan få tjänster på sitt eget språk och utnyttja sin valfrihet. Folktinget anser att det dock behöver finnas godtagbara undantagsgrunder annat än en redan existerande valfrihet för att undantag ska kunna beviljas. Folktinget anser alltså att bestämmelsen också till denna del behöver preciseras så att man i landskapen kan hitta en skälig och jämlik beslutspraxis.

Folktinget ser att det är nödvändigt att vidareutveckla bestämmelserna gällande förfarandet kring undantagsbestämmelsen. Det kommer troligen särskilt i inledningsfasen av reformens ikraftträdande att uppstå situationer där flera vårdproducenter anhåller om undantagstillstånd, men undantag enbart kan beviljas till någon eller några. Det bör i dylika

situationer finnas klara regler för hur man går till väga så att den språkliga minoritetens rätt till fritt vårdval inte kringskärs.

Återkallande av undantag:

Bestämmelsens tredje moment ger landskapet möjlighet att återkalla ett undantag om förhållandena inom ett område ändrats så att kunderna inte längre har tillgång till direktvalstjänster på lika villkor på båda nationalspråken. Folktinget understöder momentet och understryker att det särskilt viktigt att landskapet kontinuerligt följer upp vårdssituationen för den språkliga minoriteten inom berörda områden och genast reagerar då tillgång till service och utnyttjande av valfriheten inte längre genomförs.

Slutligen understryker Folktinget att påverkansorganet för minoritetens språk bör ha verkliga möjligheter att påverka landskapets beslutspraxis i frågan. Organen kommer att ha viktig information om de praktiska förhållandena i landskapet och detta bör utnyttjas i beslutsfattandet.

41 § Språket för tjänster som tillhandahålls mot kundsedel och enligt personlig budget

Regeringens proposition

Enligt regeringens förslag ska landskapet så långt som möjligt se till att tjänster som tillhandahålls mot kundsedel och enligt en personlig budget finns tillgängliga inom landskapet på landskapets språk, så att kundens valfrihet förverkligas i fråga om dessa tjänster. Av detaljmotiveringarna till paragrafen framgår att om det inte finns någon lämplig tjänsteproducent för kunden att välja som kan producera tjänsten på kundens språk, har kunden alltid rätt att vägra ta emot en kundsedel eller en personlig budget. Affärsverket ska då producera tjänsten på något annat sätt så att kundens språkliga rättigheter tillgodoses. Affärsverket ska producera tjänsten som egen produktion eller t.ex. som en köpt tjänst och säkerställa att kundens språkliga rättigheter tillgodoses också i de köpta tjänsterna. Det är i sista hand landskapet som ansvarar för att kundens språkliga rättigheter tillgodoses.

Folktingets kommentarer

Folktinget konstaterar att regeringens proposition till denna del är svag och medför i praktiken att de finsk- och svenskspråkiga invånarna ställs i en ojämlig position. I ett landskap med en procentuellt sett liten svenskspråkig befolkningsgrupp, är risken stor att det inte finns tjänster som tillhandahålls mot kundsedel eller personlig budget att tillgå på svenska, varmed kunden istället endast kan få svenskspråkig service av affärsverket. På så sätt begränsas den svenskspråkiga kundens valfrihet väsentligt i jämförelse med den finskspråkiga kunden.

I ett tvåspråkigt landskap bör utgångspunkten vara den att all service finns tillgänglig både på finska och svenska. Folktinget anser att de språkliga rättigheterna för kundsedel- och personlig budget-service bör motsvara de språkliga rättigheter som gäller för direktvalstjänster (40 §).

Folktinget anser att landskapet bör ges en skyldighet att säkerställa att tjänster som tillhandahålls mot kundsedel och enligt personlig budget i tillräcklig utsträckning finns tillgängliga inom landskapet på landskapets språk, så att kundens valfrihet, språkliga rättigheter och faktiska jämlikhet förverkligas i fråga om dessa tjänster.

54 § Skyldigheter för producenter av direktvalstjänster

Regeringens proposition

Bestämmelsen innehåller föreskrifter bland annat om att en producent av direktvalstjänster på internet ska informera om maximiantalet kunder och hur många nya kunder producenten kan ta emot. Dessutom ska tjänsteproducenterna informera om de faktiska väntetiderna för en tjänst.

Folktingets kommentarer

Folktinget har under valfrihetslagstiftningens beredning påtalat det nödvändiga i att också den svenskspråkiga befolkningen har tillgång till relevant information om vårdproducenternas tjänster. Detta är absolut nödvändigt för att kunden ska kunna fatta ett informerat beslut om val av serviceproducent. Folktinget anser därför att det är nödvändigt att serviceproducenter som har en skyldighet att producera tjänster på båda nationalspråken meddelar om sin maximikapacitet, sin kapacitet att ta emot nya kunder samt om sina faktiska väntetider specifikt för båda språken. Folktinget anser att bestämmelsen bör kompletteras till denna del.

Folktinget fäster vidare uppmärksamhet vid att utbudet av social- och hälsovårdstjänster på minoritetens språk i praktiken ofta kan se annorlunda ut än för majoriteten. Det vore därför viktigt att serviceproducenterna skulle tillhandahålla möjligast detaljerad information om vårdpersonalens expertis och språkkunskaper.

77 § Informationshanteringstjänster för valfriheten

Regeringens proposition

Enligt propositionen förverkligas kunders valfrihet med de riksomfattande informationshanteringstjänsterna och alla serviceproducenter som avses i valfrihetslagstiftningen bör använda dem. Informationshanteringstjänsterna är fem till antalet och genom dem hanteras kundens val av serviceproducent och affärsverk, information om serviceproducenterna, serviceproducenternas lagstadgade anmälningsskyldigheter, information om kunders användning av social- och hälsovårdsservice samt en tjänst för serviceproducenternas verksamhet och ekonomi. Enligt bestämmelsens motiveringar är informationstjänsterna en absolut förutsättning för att kunna genomföra valfrihetsmodellen och informationen bör därför vara tillgänglig för alla och hållas uppdaterad.

Folktingets kommentarer

Informationstjänsterna har en alldeles central betydelse inom reformen. Folktinget förutsätter att informationstjänsterna från början planeras och genomförs så att de fungerar likvärdigt på båda nationalspråken. De digitala informationslösningarna får en allt mer betydande roll och tjänster på både finska och svenska bör enligt Folktinget vara högt prioriterade.

Med tanke de obefintliga språkliga rättigheterna då service produceras mot kundsedel eller enligt en personlig budget, är det absolut nödvändigt för kunderna att de har tillgång till information om vilka producenter som producerar nämnda service på svenska. Vilket språk en producent producerar service på bör vara en av de grunduppgifter som genast framgår i tjänsten. Dessutom bör det vara möjligt att söka producenter som producerar viss sorts svensk service i ett landskap.

Helsingfors den 16 april 2018

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Thomas Blomqvist
folktingsordförande

Markus Österlund
folktingssekreterare